

ΡΙΒ΄.

Ἐξοδος.

Ἐπιφωσκούσης ἡμέρας, μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν, ὁ Μωάμεθ συνῆψε τὸν πόλεμον. Αἰήρησε τὸν στρατὸν τοῦ ἀπὸ τοῦ Παλατίου μέχρι τῆς Χρυσῆς, καὶ κατέταξεν ὀγδοήκοντα πλοῖα ἀπὸ τῆς Ευλοπόρτης ἄχρι τῆς Πλατέας· τὰ δὲ λοιπὰ, τὰ ἰστάμενα ἐν τῷ Διπλοκίονίῳ, καταβάντα τὸ μέγα Παλάτιον, καὶ διαβάντα τὸν λιμένα, περιεκύκλωσαν τὴν πόλιν ἄχρι τοῦ Βλάγκα. Καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν Κυριακὴν καὶ τὴν ἐπομένην Δευτέραν, οἱ Τούρκοι δὲν ἔδωκαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀνάπαυσιν οὐδὲ μίαν στιγμὴν. Πυροβολοῦντες κατὰ τῶν πολιορκουμένων, καὶ προσπαθοῦντες νὰ φέψωσι τὰς κλίμακας ἐπὶ τὰ τεῖχη, καὶ παντοδαπῶς μαχόμενοι, ἀπῆυδιζον τοὺς Χριστιανοὺς μόνον καὶ μόνον ὅπως διευκολύνωσι τὴν ὁποῖαν ἐμελλόν ἔπειτα νὰ κάμωσι γενικὴν ἐφόρμησιν. Ὁ Σουλτάνος ἐπιπικρος περιήρχετο τὸν στρατὸν, καὶ τὰς φρουράς, τούτους μὲν τῶν ὀπλητῶν παρακελεύων, ἐκείνους δὲ ἀπειλῶν καὶ τιμωρῶν.

Ἐν τούτοις νῦν γὰρ ἡ φοβερὰ ἡμέρα τῆς Τρίτης, 29 Μαΐου, ἡμέρα πένθιμος ἐς αἰεὶ καὶ συγχρόνως ἅγια, καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως λαὸς συνήθως ἐώρταζον τὴν μνήμην Θεοδοσίας τῆς μάρτυρος, ταύτης τῆς *στέλης τῆς Ὀρθοδοξίας*.

Ὁ βίος καὶ αἱ περιπέτειαι τῆς καλλιμάρτυρος Θεοδοσίας ἔχουσι μυστικὴν τινα συγγένειαν μὲ τὰ διατρέξαντα κατὰ τὴν ἐπέτειον ἐκείνην καὶ δυσσιώνιστον ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς.

Αὕτη ἡ ἅγια ἔζη ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Ἀδραμυτινοῦ, (715) θυγάτηρ γονέων εὐσεβῶν καὶ πλουσίων, ἔχουσα πατρίδα τὴν *Κωνσταντινούπολιν*. Μείνχσα ὄρφανὴ εἰς τρυφερὰν ἡλικίαν, κατεσκεύασεν ἐκ τοῦ πλοῦτος τῆς τρεῖς χρυσὰς καὶ ἀργυρὰς ἁγίας εἰκόνας, τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, τῆς *Θεοτόκου*, καὶ τῆς ἁγίας μάρτυρος *Ἀναστασίας*. Καὶ τὰ μὲν λοιπὰ τῆς ὑπάρχοντα διένειμε πρὸς τοὺς πένητας, τὴν δὲ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐπέθηκεν ἐπάνω τῆς Ἰσῆλης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὀνομάσθη ἕως ἁρῶν *Χαλκή*.

Μετὰ παρέλευσιν δύο ἐνιαυτῶν ἀνέβη ἐπὶ θρόνου Λέων ὁ Ἰσαυ-
ρος καὶ Εἰκονομάχος, ὅστις πέμφας, κρατιώτας πρὸς τὴν Πύλην
ταύτην, διώρισε νὰ καταβιβασθῆ καὶ συντριβῆ ἡ εἰκὼν τοῦ
Χριστοῦ. Μόλις ὁμοῦς ὁ τοῦ βασιλέως Σπαθάριος ἔθεσε τὴν κλί-
μακα καὶ ἀνέβη ἵνα κρημνίσῃ τὸ ἐκτόπωμα τοῦ Σωτῆρος τῆς
Ἑλλάδος, εὐθὺς ἡ νεᾶνις Θεοδοσία ἐπὶ κεφαλῆς ἐτέρων παρθένων
καὶ γυναικῶν, λαβοῦσα τὴν κλίμακα καὶ κλονίσασα αὐτήν, ἔρ-
ρίψε κατὰ γῆς τὸν Σπαθάριον, ὅς τις πεσὼν ἐτελεύτησεν. Ἡ μακα-
ρία αὕτη Θεοδοσία, ἡ θειασώτις τῆς Ἀναστασίας, ἡ
λαβοῦσα τοιοῦτοτρόπως τὸν στέφανον, ἐπανηγυρίζετο, λοιπὸν,
καθ' ἣν στιγμήν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἐπέθετον τὰς κλίμακας ἐπὶ τῶν
ἐπάλξεων τῆς πατρίδος τῆς! Ποία χεὶρ ἐθνοσώτειρα θέλει ποτὲ
οἴσει τὴν κλίμακα αὐτῶν καὶ κρημνίσῃ αὐτούς; (1)

Ἡ ἐχθρική παράταξις ἦτο σφοδρὰ καὶ μεγάλη. Ὁ Μωάμεθ
ἐμάχετο ἀπέναντι τῶν κρημνισθέντων ἤδη τειχῶν μὲ τοὺς πι-
στοὺς νεήλυδας, οἵτινες ὑπερεμάχουν ὡς λέοντες ἄγριοι ἐπέκεινα
τῶν δέκα χιλιάδων. Ὅπισθεν δὲ καὶ ἐκ πλαγίων ἐπολέμουν ὑπὲρ
τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ἵπποτας· εἰς δὲ τὰ κάτω μέρη ἄχρι τοῦ
λιμένους καὶ τῆς Χρυσῆς ἕτεροι ἑκατὸν χιλιάδες καὶ ἐπέκεινα· καὶ
ἀπὸ τοῦ τόπου ἐνθα ἴστατο αὐτὸς ἕως τὰς ἄκρας τοῦ Παλατίου,
ἕτεροι πεντήκοντα χιλιάδες, παρεκτὸς τῶν ἀναριθμητῶν Τούρ-
κων ὅσοι ἐπλήρουν τὰ πλοῖα καὶ τὴν γέφυραν.

Περὶ δευτέραν ἀλεκτοροφωνίαν ἀρχεται ἡ γενικὴ συμπλοκὴ,
ἀλαλαζόντων φρικωδῶς τῶν βαρβάρων, καὶ τῶν περίξ ὀρέων
ἀντιβοῶντων. Κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Γραικοὶ ἠρωτικῶς καὶ ἀταρά-
χως ἀντιταττόμενοι, κρημνίζουσιν ἀπὸ τὰ τεῖχη τοὺς ἐφορμών-
τας, καὶ ἐπιτυγχάνουσι νὰ κατασπάσῃσι τὰ σκεύη, τὰς ἐλεβόλους
καὶ τὰ ἕτερα πολεμικὰ ὄργανα τῶν ἐχθρῶν, τόσον ὥστε ἐκ μέ-
ρους τῶν Τούρκων ἐγένετο σημαντικὴ θραῦσις. Ὅμως, ὡς νῦν γασε
τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων συνέκεντρώθη

(1) Ἡ αὐτῆς Σύναξις καὶ ἰερτὴ τελεῖται ἱερατικῶς ἐν στεναγμοῖς καὶ ὀλοοῦμοις
εἰς τὸ μοναστήριον τὸ καλούμενον Δεξιοκράτους, ἐνθα καὶ τὸ ἄγιον αὐτῆς Λεί-
ψανον σώζεται.

εις ὑπέρογκον σύμπλεγμα ἐξ ἐνός μέρους τῶν πεπόντων τειχῶν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, καὶ τῶν πολεμικῶν ὀργάνων ἠχούντων, ὁμοθυμαδὸν καὶ ταυτοχρόνως πάντες οἱ Ὀθωμανοὶ ἤρχισαν διὰ τὸ χέρσου καὶ θαλάσσης τὴν τακτικὴν καὶ ἀληθινὴν τῶν ἐφοδῶν.

Αἱ κλίμακες ἀναβαίναυσι καὶ καταβαίνουσιν ἀδιακόπως, καὶ βέλη ρίπτονται κατὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις, καὶ αἱ ἐλέβουλοι βροντῶσι, τῶν τζαουσιδῶν καὶ ραβδούχων μετὰ ράβδων σιδηρῶν καὶ βουνεύρων ἐπιτυπόντων τοὺς στρατιώτας ἵνα μὴ δίδωσι γῶτα τοῖς ἐχθροῖς, ἐνῶ τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφετήρια διαφθεύρουσι πλείους τῶν ἐναντίων Ἀγαρηνῶν, καὶ αἱ κατασκευασθεῖσαι μηχαναὶ καιροῦσιν αὐτοὺς, καὶ κόπτονται αἱ κλίμακες καὶ αἱ ἀναβάθραι ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀναβαινόντων.— Οἱ ἐναντίοι ἐκ τῆς κόπης καὶ τῆς ἀντιστάσεως ἀπνηδισμένοι μετὰ δύο ὥρων πολυκάματον ἐμβολὴν, μικρὸν ἔλλειψε νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν ἐπαφίνοντες εἰς τοὺς πολιορκουμένους καύχημα νίκης καὶ σωτηρίας.

Ἄλλ' αὐτὴ ἡ πρῶτος ἀντίστασις ἄλλο δὲν ἔκαμε παρέξ ἔτι μᾶλλον νὰ ἐξαγριώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Σουλτάνου, ὅστις περιστρέφων τὴν σπάθην δεξιᾷ τε καὶ ἀριστερᾷ, ἄλλους μὲν τῶν δειλῶν ἐσφαζεν, ἄλλους δ' ἐπλήγωνε θανατηφόρως. Μετ' ὀλίγον οἱ Τούρκοι βοῶντες μέχρι οὐρανοῦ, καὶ ἐνθαρρυνόμενοι ἀλλήλοις μὲ ὄρκους, ἀναβαίνουσιν πεισματωδέστερον τῆς κλίμακος· τολμηροὶ τινες καὶ ἰσχυροὶ ἐπὶ τῶν ὤμων ὁ εἰς τοῦ ἄλλου ἐπάτει, καὶ ἄλλος πάλιν ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ δευτέρου ἀνήρχετο, μεχρισοῦ φθάσῃ ἡ ἀνθρώπινος πυραμὶς εἰς τὰ ἄκρα τοῦ τείχους.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔτρεχεν ἔφιππος καὶ ἐγενναίου τοὺς στρατιώτας του, λέγων. «Ἄδελφοί μου καὶ συστρατιῶται μου, στῆτε ἀνδρείως, σὰς παρακαλῶ, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ! βλέπω τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν ὅτι δειλεῖ, καὶ ὀλίγον διασκεδάζεται, ἐπειδὴ δὲν ἔρχονται κατὰ τὴν τάξιν καὶ συνήθειάν των— ἀδελφοί μου στῆτε ἀνδρείως, καὶ ἐλπίζω εἰς Θεὸν ὅτι ἡ νίκη εἶναι ἐδική μας καὶ ἐδικὸς σας ὁ πολύτιμος στέφανος· ὅχι ὁ φλαρτὸς καὶ γήενος στέφανος, ἀλλὰ ὁ ἐπουράνιος· ὁ Θεὸς πολεμεῖ ὑπὲρ ἡμῶν! ἰδοὺ τοῦ πλῆθους τῶν ἀσεβῶν κατέχεται ὑπὸ δειλίας!» καὶ ταῦτα

λέγειν, τρέχει πρὸς τὸν λιμένα ὅπου ἔφθανον ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου δύο πλοῖα εἰς βοήθειαν, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν θάλασσαν σὺν τῷ Ἰππῷ, ἐπιβοᾷ πρὸς τοὺς ἐρχομένους, προσκαλὼν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν.

Ὁ φόνος ἦν πολὺς ἐκατέρωθεν. Ἐνταῦθα τιτρώσκεται ὁ τοῦ Σουλτάνου Ναύαρχος Παντόγλης, ὁ δὲ Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος ὁ Καντακουζηνὸς θαρράλως προσπηδῶντες, ἀποκρημνίζουσι ἐκ τῶν κλιμάκων τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ ἐξασθενίζουσι τὴν ἐφόρμησιν. Ἐξαιρέτως ὁ Γενουήτης Ἰουστινιανὸς, ὁ καὶ Λόγκος λεγόμενος, μάχεται ἀνδρείως κατὰ τῶν νεήλυδων, τῶν ὑποίων αἱ κεκοιμήναι κεφαλαὶ σκεπάζουσι ἤδη τοὺς πρόποδας τῶν ἐπάλλξεων.

Ἄλλ', ἐν τῷ ὁ λαμπρόψυχος καὶ ἀνδραγαθητὴς Κωνσταντῖνος λόγῳ καὶ πράξει ἐνέπνεε θάρρος πρὸς τοὺς στρατιώτας του, ὑποσχόμενος πρὸς ὅλους τὴν νίκην, καὶ εὐκρινῶς ἐλπίζων ἐπὶ τοῦ νόῦν αὐτὴν διὰ τοὺς ἀγαθοὺς οἰωνοὺς τῆς εὐδοκίμησάσης ἀντιστάσεως, ἰδοὺ βέλος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀκοντισθὲν τρώσκει τὸν Ἰουστινιανόν, οἱ μὲν λέγουσιν εἰς τὴν χεῖρα, οἱ δὲ εἰς τὰ σκέλη ἐπὶ τὸν δεξιὸν πόδα. — Ἦτο διωρισμένον τὸ βέλος τοῦτο ἂν ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Οἱ Γενουήται στρατιῶται καταλείπουσι τὴν θέσιν των πληγωμένοι καὶ αὐτοί, οἱ δὲ νεήλυδες, τῆς εὐκαιρίας ὠφελοῦμενοι, διπλασιάζουσι τὸν ἀγῶνα ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ. — Ὁ φύσει εὐτολμος Ἰουστινιανὸς δειλιᾷ, ἀψυχεῖ, καὶ εἰς τὴν θέαν τοῦ ἐκ τοῦ σώματός του ἐκχυνομένου αἵματος ὄλος ἀλλοιούμενος τῇ ὄψει καὶ ὠχρῶν, φωνάζει «ὄχι ὁ Θεὸς δὲν μάχεται ὑπὲρ ἡμῶν· ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν Τούρκων· Θεὸς ὑφηγεῖται τοῖς Τούρκοις!» Ἰσὺτω δὲ ἐκφωνῶν, καὶ τὸν λατρὸν δειλῶς τε καὶ δεισιδαιμόνως αἰτούμενος, ἀποχωρεῖ τοῦ τείχους, καὶ τρεπόμενος ὡς ἄτολμος γυνῆ εἰς θέσιν ἀσφαλεστέραν, ἐγκαταλείπει ἀφρούρητον τὴν στρατηγικὴν του θέσιν. Ὁ Κωνσταντῖνος φθάνει ἐπὶ τόπου, ἔχων ὀρθωμένας τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς ἐκ τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ τρόμου, καὶ κυλίνδων ὀφθαλμοὺς φλογοβόλους· «τρέψον, κραυγάζει, πρὸς τὸν Γενουήτην, ἀδελφε, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τρέψον εἰς

τὴν θέσιν σου, ἐπ'ἀνέλθε· τί κάμνεις; ἡ Πόλις ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι εἰς τὰς χεῖρας σου· δὲν βλέπεις ὅτι τῶρα περισσώτερον, χρῆζομεν τῆς ἀνδρίας σου; δὲν βλέπεις, ὅτι ἡ πληγὴ σου εἶναι ἑλαφρά»; καὶ ταῦτα λέγων, σφίγγει τὸν χιτῶνα του, τὸ πενιχρὸν ἐκεῖνο καὶ τελευταῖον σύμβολον τῆς ἀρχαίας Αὐτοκρατορίας, καὶ ποιεῖ ἐπίδειξιν εἰς τὴν πληγὴν τοῦ Ἰταλοῦ.

Ἄλλ' εἰς μάτην· ἤδη ὁ νεφεληγερέτης χρόνος τῆς δουλείας ἐξετόλιττε τὸν μέλανα του πέπλον ἐπὶ τῆς Γραικικῆς φυλῆς. Ὁ Ἰταλὸς ἀνάνδρως γογγύζων καὶ παραπονούμενος, ἀναχωρεῖ εἰς Γαλατᾶν· οἱ δὲ ὀλίγοι ἐναπομείναντες Γενουῆται, μὴ δρῶντες τὸν ἴδιον στρατηγόν, τρέπονται καὶ αὐτοὶ ἀτάκτως εἰς φυγὴν. Πανικὸς φόβος κύκλω διεγείρεται· τρόμος καταλαμβάνει τοὺς εἰς τὴν ἀπειλουμένην ἐπαλξιν μαχομένους. Τὸ δὲ παράδειγμα τῶν Ἰταλῶν ἀλλεπαλλήλως ἀκολουθοῦσι πάντες οἱ ἕτεροι Ἰταλοὶ τε καὶ Γραικοί, ὥστε ἡ ταραχὴ καὶ ἡ σύγχυσις κορυφοῦνται.

Οἱ νεήλυδες, βλέποντες τὴν θέσιν ἐγκυαταλελειμένην, καὶ μίαν πύλην ἀνεωγμένην, εἰσπηδῶσι πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν, καὶ πετώμενοι ὡς ἀετοὶ ἐπάνω τῶν τειχέων, πῦρ πνέοντες, πηγνύουσιν ἀκωλύτως τὰς κλίμακας, καὶ βοηθοῦσι τὴν ἀνάβασιν τῶν ἀκολουθούντων.

ΡΙΓ'.

Ἰλωςις Δευτέρη. (1)

Ἡ ἱστορία διατηρεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰαννισσάρους, ὅστις, ὑπὸ τὴν ἀσπίδα του κεκαλυμμένος, καὶ τὴν ῥομφαίαν περιστρέφων ἐν τῇ δεξιᾷ, πρῶτος ἀλαλάζων ἔστησεν ἐπὶ τὸ τεῖχος τὴν Ἡμισίληνον. Ὁ γιγαντώδης αὐτός ἀνατροπεὺς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἐκαλεῖτο Χασάνης Δουπαδίτης, Ἕλλην τὴν καταγωγὴν. Ἀλλὰ δὲν ἐπέζησεν εἰς τὸ τόλμημά του, οὐδὲ κἀν ἐπρόφθασε, κατὰ τὸ σύνθημα τοῦ Σουλτάνου, νὰ κηρύξῃ τῆς θείκης τὸ

(1) Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Παδούης ὑπάρχει ἀνέκδοτος εἴτι ἡ ἱστορία τῆς Πολιορκίας καὶ τῆς Ἰλωςις, γεγραμμένη ὑπὸ τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει κύριου καὶ βασιλέως Βαίλου Ἐνετοῦ.

σημείον. Ἀτουίσας ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν τραυματίων, ἔπεσεν ἄφω-
νος πρὶν ἢ καλέσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ψευδοπροφήτου. . . : Ὁ ὑπο-
λογισμὸς τῆς κατακτῆσεως ἔμεινεν ἀνοικτός.

Ὁ ταλαίπωρος βασιλεὺς δὲν ἐγίνωσκε τὰ γινόμενον, διότι κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἦτο μαχόμενος ἀλλαχοῦ. Μαθὼν δὲ τὴν συμφορὰν, τρέχει πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην τοῦ ἀγίου Ῥωμανοῦ. ὅθεν οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον ἐντὸς τῶν τειχέων, καὶ βρυχόμενος ὡς λέων, καὶ τὴν ῥομφαίαν ἠσπασμένην ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ, βί-
πτεται ἐν μέσῳ τῆς συμπλοκῆς, καὶ κόπτει μετὰ ὀνόχων καὶ στόματος τοῦ ἐναντιοῦ, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀποσφάττει. Τὸ αἷμα ρέει ποταμηδὸν ἐκ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν καὶ τῶν ἱματίων αὐτοῦ, καὶ πάντοτε κτυπῶν καὶ κτυπούμενος, φωνάζει· «ἀδελφοὶ Χριστιανοί, ἀδελφοὶ Ἕλληνες, ἀδελφοί, ἐμπρός! τὴν ἐλευθερίαν ἢ τὸν θάνατον!» Ἡ φωνὴ του πληροῖ τὰς καρδίας τῶν ἀπελπισμένων ἀνδρες ἀξιοὶ τῶν χρόνιων τοῦ Καραϊσκού καὶ τοῦ Βοσσάρως ὀρμῶσι τυφλοὶ δῆμοσι κατὰ τῶν ἀπίστων, — ὁ δὲ στέφανος τοῦ ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως μαρτυρίου κοσμεῖ τὰς κεφαλὰς τοῦ Θεοφίλου Παλαιολόγου, τοῦ Καντακουζηνοῦ, τοῦ Ἰωάννου Δαλμάτου καὶ ἐτέρων ἔτι στρατηγῶν, οἵτινες πίπτουσιν ἐνδόξως εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ Αὐτοκράτορος.

Οἱ Τούρκοι τέλος περικυκλοῦσι καὶ αὐτόν.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ὁρῶν τὸν ἀφύεκτον θάνατόν του, κραυγάζει πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς του· «δὲν εἶναι κανεὶς ἐδῶ ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;» Οὐδεὶς ζωντανὸς ἦτο πλησίον του· δὲν ἦτο ἄλλο πᾶρεξ πτώματα Χριστιανῶν.

Ἐπὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτός, ὑστάτος πάντων, τὸν οὐρά-
νιον ἐκείνον στέφανον περὶ οὗ ὀλίγον πρότερον ἔλεγεν, ἐνθαφρῦ-
νων τοὺς συναγωνιστάς του· τρωθεὶς εἰς τὸν ὦμον, πίπτει ἐπὶ τὸ τεῖχος τῆς Ὀρθοδοξίας ἡμιθανὴς, κατὰ τὸ 49 ἔτος τῆς ἡλι-
κίας του, καὶ ἐκπνέει εὐσεβῆς τε καὶ φιλογενῆς καθ' ἅπερ ἐβίω-
σατο.

Ὁ τόπος ὅπου παρέδωκε τὴν ψυχὴν εἰς θεὸν, ἀνήκει πρῶτον εἰ-
σέτι ἀνήκει τοῖς βαρβάροις· ἀλλ' ἡ ἀνδρὶς καὶ ἡ μνήμη καὶ τὸ

πνεῦμα του ἀνήκουσιν ἀναπαλλοτροιώταις τῇ Ἑλληνικῇ Ἀναγεννήσει.

Οἱ νεήλιδες, μετὰ ταῦτα, μὴ ἀπαντῶντες ἄλλο πρόσκομμα, εἰσπηδῶσιν ἀγγελιδὸν εἰς τὰ Ἔσωθεν τείχη, καὶ πατοῦντες ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ Κωνσταντίνου, εἰσέρχονται ἐν τῇ πόλει, καὶ γίνονται πάντων ἐγκρατεῖς. Μετὰ πολλὴν ὥραν, εἰς ἐξ αὐτῶν, γνωρίζων τὸν κείμενον βασιλέα ἐκ τῶν Αὐτοκρατορικῶν πεδίλων, ἐφ' ὧν ὡς ἔθος, ἦσαν κεντημένοι οἱ χρυσοὶ ἀετοί, τέμνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ προσενεγκὼν αὐτὴν τῷ Μωάμεθ, λαμβάνει δῶρα καὶ βαθμούς. Τὸ λοιπὸν σῶμα τί ἐγένετο; οὐδεὶς οἶδε μετὰ βεβαιότητος· λέγεται, ὅτι εὐρόντες αὐτὸ τὴν ἐπομένῃ νύκτα οἱ Χριστιανοί, ἔδωκαν αὐτῷ ταφὴν εἰς τόπον ἄχρι τοῦ νῦν, καὶ ἔσως αἰωνίως ἄδηλον.

Ὡς δὲ ἡ φήμη διέδραμεν ὅτι ἡ Βασιλις ἠχμκλωτίσθη, πλῆθος ἀναρίθμητον Χριστιανῶν ὤρμησαν ἐπὶ τὸν λιμένα εἰς τὰ πλοῖα τῶν Ἐνετῶν καὶ Γενουήτων· ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς ὑπερβολικῆς εἰσβάλλοντες εἰς τὰς ναῦς πολλοὶ βυθίζονται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πνίγονται. Οἱ δὲ πυλωροὶ τῆς Πόλεως ὁρῶντες τοὺς Ἕλληνας τρεπομένους ἀτάκτως εἰς φυγὴν καὶ παραδίδοντας οὕτω τὴν χώραν εἰς τὴν λεηλασίαν, μᾶλλον δὲ ἐνθυμούμενοι χρησμόν τινα λέγοντα, ὅτι, ἐάν ποτε οἱ κάτοικοι συνεστρέφοντο ὀπίσω ἤθελον ἐξάπαντος καταδιώξει τὸν ἐχθρὸν, ἐβουλεύθησαν νὰ γενοχωρήσωσι τοὺς φυγαδευομένους εἰς τὴν ἀντίστασιν, δι' ἃ κλειδώσαντες τὰς πύλας, ἔρριψαν ἐξω ἀπὸ τοῦ τείχους τὰς κλείς. Τοῦτο κυρίως ὑπῆρξε τὸ αἷτιον τῆς φρικώδους ἐκείνης αἱματοχυσίας. Διότι τῆς ἐξόδου ἀκαγορευομένης, οἱ ἄνδρες, αἱ γυναῖκες, οἱ παῖδες καὶ ἅπανσα τοῦ λαοῦ ἢ συρροή ὀπισθοδρομοῦντες, ὤρμησαν διὰ προφύλαξιν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας. Ἐν ἄκαρῃ ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς ἐγένετο πλήρης. Ἄνω καὶ κάτω καὶ εἰς τὰ περιούλια καὶ ἐπὶ τὰς στήλας καὶ εἰς τὰ θυσιαστήριον καὶ εἰς πάντα τόπον ἦτον ὄχλος ἀναρίθμητος κλεισάντες δὲ τὰς θύρας, ὅλοι ὁμοφώνως, καὶ μετὰ βοῶν διακοπτομένων ἀπὸ ὁλοθυγμῶν καὶ θρήνων καὶ κραυγῶν ἀπελπισίας, ἰκέτευον σω-

τηρίαν παρά του Θεοῦ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Τούρκοι λεηλατοῦντες, πυρπολοῦντες, σφάζοντες, αἰχμαλωτίζοντες, φθάνουσιν εἰς τὸν ναὸν, καὶ εὐρόντες τὰς πύλας κεκλεισμένας, ἐπιχειροῦσι νὰ ρίψωσιν αὐτὰς κάτω μετὰ πελέκεων.

Τίς δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν τρομερὰν ἐκείνην σκηνήν! τίς τοὺς θρήνους οἵτινες ἐγείροντο ἔσωθεν βροντοδέστεροι ἀνὰ ἕκαστον κτύπημα τοῦ στυγεροῦ πελέκεως ἐπὶ τὴν θύραν! τίς τοὺς κλαυθμοὺς καὶ τὰς φωνάς, τῶν νηπίων, καὶ τὰ μοιρολόγια τῶν μητέρων, καὶ τοὺς ὄδυρμους τῶν πατέρων, καὶ τὰ δάκρυα τῶν συσσωρευθεισῶν Ἑλληνίδων παρθένων!

Αἰφνιδίως ἐγείρεται στιβαρὰ φωνή, σιγὴν εἰς τοὺς θρήνους ἐπιβάλλουσα. — Ὅσοι πιστοὶ, λέγει, παύσατε τοὺς κλαυθμοὺς, καὶ ἀκροάσθητε τῶν λόγων μου!

Ἦτον ἡ φωνὴ τοῦ Γενναδίου. Ὄρθιος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, μὲ τὰς χεῖρας τεταμμένας ἐπάνω μυρίων καὶ μυρίων κεφαλῶν, φέρων ἔτι τὸ ἔνδυμα τοῦ μεγάλου σχήματος, ἐφαίνετο ὁ διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ περιβεβλημένος τοῦ πένθους τὴν μέλαινα πορφύραν αὐτοκράτωρ τῆς συμφορᾶς.

«Ἀδελφοί, ἐκφωνεῖ, ὅτε οἱ θρήνοι καθησούχασαν, καὶ δὲν ἠκούοντο πλέον εἰμὴ τὰ τρομερὰ κτυπήματα τοῦ πελέκεως, ἀδελφοί! Ἡ αὐτοκρατορία τῶν Ῥωμαίων ἐκρημνίσθη μετὰ τοσοῦτων αἰῶνων ὑπαρξίν, καὶ φαίνεται μοι, ἐκρημνίσθη νῦν, ἵνα μὴ πλέον ἀνεγερθῇ. Ἀλλ' ἐὰν ἔπεσαν τὰ σύμβολα τοῦ κόσμου, ἐὰν κατεβλήθη ἡ τῆς Ῥώμης ἀρχή, ὅμως ἡ παναγιωτάτη θρησκεία τῶν Γραικῶν — ὄχι — μὰ τὰς πολλὰς καὶ παντοίας δυστυχίας σας, μὰ τὸ ἀθῶον αἷμα τὸ ὁποῖον ἐχύθη καὶ θέλει χυθῆ, οὐδὲ κατεβλήθη, οὐδὲ ἕως οὗ ὑπάρχωσιν οὐρανὸς καὶ γῆ, θέλει καταβληθῆ! Τὰ προσκυνήματά σας ἀλλάττουσι θέσιν, τὸ ἱερὸν τοῦτο θυσιαστήριον μετατοπίζεται, ἀλλ' ἡ πίστις ἡ μέλλουσα νὰ σῶσῃ διεφυλάχθη ἀπὸ κινδύνων ἀνηκούστων, καὶ, διαφυλαχθεῖσα, θέλει αὕτη διαφυλάξῃ ὑμᾶς! Δὲν βλέπετε ὅτι ἡ Ὄρθοδοξία ἐθριάμβευσεν; Ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδὲν πλέον φοβεῖται. Δὲν ἠκούσατε τὸν Τούρκον ὑποσχόμενον πρὸς τοὺς στρατιώτας του, τὰ σκεῖνά σας

καὶ τὰ ἐπιπλάσας, περὶ δὲ πίστεως μὴ ποιήσαντά λόγον οὐδένα; Ἀλλ' οἱ δουτικοὶ ἤθελον μὲν τὰ σκεῦήσας καὶ τοὺς θησαυροὺς σας, ἤθελον δὲ καὶ τὴν πατροπαράδοτον πίστιν σας, αὐτὸν τὸν ἀνεκτίμητον προγονικόν σας θησαυρὸν, τὸν ὅποιον ἑωσοῦ κατέχετε, *πύλαι ἡδου καθ' ὑμῶν οὐ κατισχύσουσι*. Καὶ λοιπὸν, ἀδελφοί, παυσάμενοι τοῦς γογγυσμοὺς, ὑπακούσατε μετὰ θρησκευτικῆς μεγαλοφυχίας καὶ εἰς τοῦτο τὸ θέσπισμα τοῦ Ἰψίστου! *Ναὶ μὲν γινόμεθα αἰχμάλωτοι, ἀλλὰ θέλομεν εἶσθαι καὶ ἐλεύθεροι ἐν πνεύματι Κυρίου· ἀληθῶς γινόμεθα ταπεινοί, ἀλλ' ἐλεύσεται καιρὸς, ὅτε θέλομεν πάλιν ἐπαρθῆ. Ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν!* — Ἀκούσατε τί ὁ Θεὸς σας φωνάζει ἀπὸ τοῦ ἁγίου τούτου Βήματος! «*Ἰπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὄρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. Καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε· πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρῆσεται ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν*».

Ἦσαν οἱ ὕστεροι φθόγγοι τοῦ Εὐαγγελίου, οἵτινες ἤχησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τῇ 29 Μαΐου 1453.

Οἱ Τοῦρκοι ἐλθόντες ξιφῆρεις ἐντὸς καὶ ἰδόντες τὸν μυριάριθμον λαὸν, ἕκαστος ἔσχε τὸν ἴδιον αἰχμάλωτον. Ἐδεδεσμεῖτο δούλη μετὰ κυρίας, δεσπότης μετὰ οἰκέτου, ἱερεὺς μετὰ λαϊκοῦ, ἀρχιμανδρίτης μετὰ θυρωροῦ, τρυφεροὶ νέοι μετὰ παρθένων, *παρθένους ἅς οὐκ ἑώρα ἡλῖος, παρθένους ἅς ὁ γενήσας μόνον ἔβλεπε*. Προμήνυμα τῆς προσεχοῦς ἐν τῇ δουλείᾳ ἐλληνικῆς ἰσότητος!

— Τὰ δὲ τοῦ Ναοῦ τίς διηγῆται; οἱ βάρβαροι κατέκοψαν ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἤρπασαν τὸν ὀλίγον καλλωπισμὸν, τὰ τίμια καὶ ἱερὰ σκεῦη, καὶ ἄφησαν τὸν ναὸν μετὰ μίαν ὄραν ἔρημον καὶ γυμνὸν, μηδὲν καταλείψαντες.

Κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Σουλτάνου, ἡ μάχαιρα καὶ τὸ πῦρ διήρκεσαν ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια. Οἱ μὲν ἠχμαλωτίζοντο πρὶν ἢ καταλάβωσι τὴν οἰκίαν των· οἱ δὲ καταλαβόντες αὐτὴν, εὗρισκον τὰ δωμάτια ἔρημα ἀπὸ παιδῶν καὶ γυναικῶν, καὶ σκεῦη· καὶ αὐτοὶ μετ' ὀλίγον, πρὶν ἢ λάβωσι καιρὸν νὰ κλύσωσιν, ἐδεδεσμοῦντο τὰς χεῖρας ὀπισθεν· τοὺς δὲ γέροντας τοὺς ἐν τῷ αἵματι, τοὺς

μη δυναμένους ἐξελθεῖν διὰ νόσον ἢ γῆρας, πάντας ἀνιλεῖς κατέσφακτον, τὰ δὲ βρέφη τὰ ἀρτιγέννητα ἔρριπτον ἐν ταῖς πλατείαις, ὅπου οἱ κύνες ἐσχιζον αὐτὰ φιλονεικούμενοι τὰ πάλλοντα μέλη.

Ἡ Βασιλις ἀπὸ πρώτης ὄρας ἕως ὀγδοῆς κατερημώθη «ἐγέρετο γυμνή, ἄφωτος μὴ ἔχουσα εἶδος, μηδὲ κάλλος»· πάντες οἱ ἀποφυγόντες τὸν θάνατον, ἐκρύβησαν εἰς τὰς πλησιοχώρους ὄπας, εἰς δάση καὶ σπήλαια ἀπρόσιτα.

Τότε δὲ καὶ ὁ Σουλτάνος, πᾶσαν ὑποψίαν καὶ φόβον ἀποθέμενος, εἰσεῖι ἐντὸς τῆς Πόλεως. Κατελθὼν δὲ ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ, καὶ ἀποβάς τοῦ ἵππου, καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς, ἐκέλευσεν ἓνα τῶν Τούρκων ἱερέων νὰ ἀναβῆ ἐπὶ ἀμβωνος, καὶ διαλαλήσῃ τὴν Μωαμεθανικὴν προσευχὴν· αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς, ἀναβάς ἐπὶ τῆς ἀγίας Τραπεζῆς, ἐπανέλαβε τὴν δέησιν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ. — Τὴν ἐπαύριον ἔκοψε νόμισμα ἑλληνικὸν, ἔχον τὴν δε τὴν ἐπιγραφὴν

Ο ΜΕΓΑΣ ΜΗΛΗΚΙΣ ΠΑΣΗΣ ΡΩΜΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΗΣ
ΜΑΧΑΜΑΤΗΣ.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἴστατο ἕως ἑσπέρας προσηλωμένη ἐν τῇ στήλῃ τοῦ Λύγουστείου· μετὰ ταῦτα δὲ, ταρυχευθεῖσα ἐπέμφθη πανταχοῦ, ὡς νίκης σύμβολον, εἰς Περσίαν, Ἀραβίαν, καὶ ταῖς λοιπαῖς χώρας τῶν Ἀγαρηνῶν.

— Τοιουτοτρόπως τελευτᾷ ἡ Βυζαντικὴ αὐτοκρατορία. — Ἐνὸσφρων βασιλεύει ἐπὶ χίλια ἑκατὸν τεσσαράκοντα τρία ἔτη, ἀλλὰ λήγει παντάπασιν ἑλληνικῶς.

Σήμερον δὲ εἰς τὸν ἱστορικὸν ὀρίζοντα, μακρόθεν παρατηρούμενη, φαίνεται σχεδὸν ἱερά· ὁμοιάζει τὰς γιγαντιαίας καὶ αἰωνοβίους ἐκείνας δρυς, αἵτινες ὑπὸ βιαίου στροβίλου ἐκριζωθεῖσαι, ἢ ὑπὸ κεραυνοῦ κατὰ γῆς βαβλημέναι, ἐγείρουσιν εἰς τὸν διαβάτην φρίκην θρησκευτικὴν καὶ θαυμασμόν.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἀπηλλαγμένον ἐν τῇ ἐνδομύχῳ καὶ ἐσωτερικῇ αὐτοῦ ζωῇ ἀπὸ πᾶν στοιχεῖον ξενικὸν καὶ ἀλλότριον, καὶ γενόμενον ἐλευθέρον ἐν τῇ δουλείᾳ αὐτοῦ, ἀβασίλευτον ἐν τῇ τυραννίδι, αὐτοκέφαλον ἐν τῇ

ὑποταγῆ, ἀνεμποδίστως δὲ πλέον ὑπακούον εἰς τὴν ἱερὰν καὶ πολιτικὴν αὐτοῦ κλήσιν, τὴν πρὸ αἰώνων ἀνώθεν τεταγμένην, ὁρμῆ πρὸς τὸ στάδιον τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς ἐξαγοράσεως, καὶ διὰ σειρᾶς τινος ἀδιακόπου παθημάτων τε καὶ ἀνδραγαθημάτων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσεγγίζει τὸ τέλος τῆς ἀναστάσεως.

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΛΙΧΜΑΛΩΤΙΖΕΤΑΙ, ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΜΕΝΕΙ ΟΡΘΙΟΝ.

Ἐκτοτε τὸ σπαθί, καὶ τὸ τραγοῦδι εἶναι οἱ δύο τοῦ ἀχώριστοι σύντροφοι. Διὰ μὲν τοῦ πρώτου, προγυμνάζεται εἰς μέλλοντας ὑπὲρ ἀναστάσεως πολέμους· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, ἐξυμνεῖ τὰς ἀγρίας ἐλευθερίας τῆς φύσεως, ὄρη, δάση, κοιλάδας, πελάγη, βυθοὺς· χαιρετᾷ τὰς αὐτονόμους ἐρημίας τῆς πατρίδος· συνδιαλέγεται νύκτα καὶ ἡμέραν μὲ τὰ πτηνὰ, γείτονας Οὐρανοῦ, μένους ἀδεσμεύτους συμπολίτας του, κήρυκας ἐλευθερίας, καὶ ἐλευθερίας ἀοιδούς!

Ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ὑφίστησιν ἔκτοτε πλεῖστα καὶ τρομερὰ δεινά· πλὴν τὸ αἶσθημα τῆς ἀθανασίας ἐξαλείφει πάντα ταῦτα.

Ἡ γυνὴ ὅταν τίκῃ, λύπην ἔχει, ὅτι ἤλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκ ἔτι μνημονεύει τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν, **ΟΤΙ ΕΓΕΓΝΗΘΗ ἈΝΘΡΩΠΟΣ Εἰς τὸν κόσμον.**»

ΡΙΑ΄.

Δυναστειογραφία.

- 4262—4283 Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος.
 4283—4332 Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος μετὰ Μιχαὴλ Γ΄.
 4332—4344 Ἀνδρόνικος ὁ Νέος.
 4344—4384 Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ἐπίτροπος Ἰωάννου Παλαιολόγου.
 4384—4419 Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος.
 4419—4448 Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος.
 4449—4453 Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος.

Ε. Π. Δ της Κ. τ. Π
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ίαμβικοί στίχοι περί Βασιλείων διαδοχής.

Στεφάνος Μιχαήλ Παλαιολόγος Μέγας,
ὁ ὡς Λατίνους ἐξώσε τῆς Κωνσταντίνου.
Τῆς εὐσεβείας Ἀνδρόνικος, ὁ στύλος,
Λαμπρός Μιχαήλ Παλαιολόγος τρίτος.
Ἀνδρόνικος καὶ συνδρομὴ τῶν χαρίτων,
Ἰωάννης πέμπτος γε Παλαιολόγος.
Καντακουζηνὸς ἕτερος Ἰωάννης.
Ἄριστος Μανουήλ ὁ Παλαιολόγος,
Ἀσύγκριτος νοῦς, ἐξηρημένη φύσις,
ὄντως βασιλεὺς καὶ λόγοις καὶ πρακτέσις.
Ἰωάννης ἔβδομος Παλαιολόγος·
Κωνσταντῖνος ὄγδοος Παλαιολόγος,
ἔφ' οὗ πόλις ἐάλω Κωνσταντίνου.
Γένους Ἰσραηλιτῶν ἀσεβεστάτου,
Καὶ τέλος ἔσχε Ῥωμαίων βασιλεία.

PIE'.

Διασπορά καὶ τέλος τοῦ βασιλικῆς γένους.

Ὁ Κωνσταντῖνος συνεζεύχθη δις εἰς γάμον, πρῶτον μετὰ τῆς Θεοδώρας, θυγατρὸς Λεονάρδου Δετόκη, Δουκὸς Λευκάδος, ἐν ἔτει 1428· δεύτερον δὲ μετὰ τῆς Αἰκατερίνης, θυγατρὸς τοῦ Νοταρᾶ Παλαιολόγου Κατελουσίου, Πρίγκιπος Λέσβου, ἐν ἔτει 1454· πλὴν ἀπέθανεν ἄκληρος.

Ὁ ἀδελφὸς του Δημήτριος, ὁ καὶ παρευρεθείς μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου ἐν τῇ Φλωρεντινῇ Συνόδῳ, παρεχώρησεν ἐκὼν ἅκων τὴν μονογενῆ αὐτοῦ θυγατέρα τῷ Μωάμεθ Β'. ὅστις διώρισεν αὐτὸν Πρίγκιπα Ἀδριανουπόλεως, παρεχόμενος αὐτῷ ἑτησίαν σύνταξιν. Ἄλλ' οὗτος, παραλαβὼν τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἐτελεύτησεν ὀρθοδόξος ἐν ἔτει 1474.

Ὁ Θωμᾶς, ἕτερος τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ υἱὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουήλ, ἐνυμφεύθη τὴν Αἰκατερίνην, θυγα-

τέρα τοῦ Γενουήτου Ζαχαρία Λζάνη ἐν ἔτει 1430, καὶ ἔσχε τέσσαρα τέκνα, δύο ἄρρενα, καὶ δύο θήλεα, τὸν Ἀνδρέαν, τὸν Μανουήλ, τὴν Σοφίαν καὶ τὴν Ἑλένην, ὧν τὰ τρία πρῶτα μετεκόμισεν εἰς Ἰταλίαν, ὅσως ἤδη νυμφευμένης τῆς Ἑλένης.

Ἡ πρωτότοκος Ἑλένη συνεζεύχθη εἰς γάμον μετὰ Λαζάρου, Δεσπότης Σερβίας. Ἀπέθανεν ἐν Λευκάδι, μετενδυσάμενη τὸ μέγα σχῆμα ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰσχομότη, ἐν ἔτει 1474. Ἐτάφη δὲ ἐν τῷ Ναῷ τῆς ἁγίας Μαύρας τῆς ἐν τῷ Φρουρίῳ Λευκάδος, βασιλικᾶς τιμᾶς ἐπικηδείου λαβοῦσα παρὰ τοῦ συγγενοῦς αὐτῆς Δουκός.

Σοφία ἡ περιβόητος, ἡ καὶ Ζωὴ ἐπονομαζομένη, ἡρμόσθη εἰς γάμον μετὰ Ἰωάννου (Iwan) τοῦ Βασιλίδου, ἡγεμόνος Μοσκόβιας, ὅστις ἐζήτησεν αὐτὴν παρὰ τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Β'. δι' ἐπίτηδες εἰς Ῥώμην πρεσβείας. Γυνὴ φιλόδοξος ἀλλὰ μεγαλεπήβολος, ἰσχυρίσθη νὰ διαβιβάσῃ τὸ στήμμα καὶ τὰ δικαιώματα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὸν σύζυγόν της. Ἐκτοτε φαίνεται ὁ δικέφαλος ἀετὸς εἰς τὰ βασιλικά σύμβολα τῆς Ῥωσίας.

Ἡλικιωθεὶς ὁ Μανουήλ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποφέρῃ τὰς ἐνοχλήσεις τῶν Λατίνων, οἵτινες ἤθελον νὰ τὸν φραγκεύσωσι. Νέος ὢν πλήρης πίστεως καὶ φιλοεθνίας, παρὰ νὰ ἀποστατήσῃ, προετίμησε νὰ καταφύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ Μωάμεθ. Οὗτος τὸν ὑπεδέχθη καὶ τὸν ἐπιλοδῶρησε βασιλικῶς. Νυμφευθεὶς δ' ἐνταῦθα ἔσχε δύο υἱοὺς, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Ἀνδρέην, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἀπέθανε νῆπιος, ὁ δὲ τουρκεύσας ἐπεκλήθη Μωάμεθ.

Μόνος τῶν τοῦ Θωμᾶ υἱῶν, ὅστις ἠσπάσθη τὸν Παπισμὸν, καὶ ἀποκατέστη εἰς Ἰταλίαν, εἶναι ὁ Ἀνδρέας, ἀνὴρ δύστροπος καὶ κοῦφος, ὅστις συνηρμόσθη μετὰ τινος Γραικίδος πόρνης, καὶ διὰ διαθήκης μετέδωκε τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἡγεμονίαν του καὶ τὴν βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν πρῶτον τοῖς βασιλεῦσιν Ἰσπανίας Φερδινάνδῳ καὶ Ἰσαβέλλῃ, ἐν ἔτει 1502, δεῦτερον δὲ τῷ βασιλεὶ Γαλλίας. Ἐτάφη ἐν Ῥώμῃ, ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου. Ἐλαβε δὲ τέκνα, ὡς ὁ Λορεδανός καὶ Στέφανος ὁ Λεξιμανός μάρτυροισιν, ἀλλ' ἡ τύχη αὐτῶν ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε ἀβέβαιος.

Ἀναγκαῖον ὁμῶς ν' ἀνιχνεύσωμεν τὴν διαδοχὴν του.

Εἰς τὴν ἐνοριακὴν Ἐκκλησίαν τῆς Λανδῶλφης (Landulph) ἐν Ἀγγλίᾳ, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Κορνουάλλης (Cornwall) ὑπάρχει χαλκίνη πλάξ, ἐφ' ἧς ἀναγινώσκεται ἀγγλιστὶ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή·

«Here lyeth ye body of Theodore Paleologus, of Pesaro in Italye, descended from ye Imperial lyne of ye last Christians Emperors of Greece; being the sonne of Camilio, ye sonne of Prosper, the sonne of Theodoro, the sonne of John, ye sonne of Thomas, second brother of Constantine Paleologus, the 8. th of that name, and last of ye lyne ye rayned in Constantinople until subdued by ye Turks; who married w^t Mary, ye daughter of William Balls, of Hadlye in Suffolk, Gent. and had issue 5 children, Theodore, John, Ferdinando, Maria, and Dorothy; and departed this life at Clyfton, ye 21st of Jan. 1636.»

Ἦτις ἑλληνιστὶ μεταγλωττισμένη δηλοῖ·

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ΤΟ ΕΩΜΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ
ΕΚ ΠΕΣΑΥΡΟΥ ΙΤΑΛΙΑΣ
ΤΟΥ ΟΡΜΩΜΕΝΟΥ ΚΑΤ' ΕΥΘΕΙΑΝ ΓΡΑΜΜΗΝ
ΑΠΟ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΥ ΓΕΝΟΥΣ
ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ.
ΗΝ ΓΑΡ ΥΙΟΣ ΚΑΜΙΛΛΟΥ, ΥΙΟΥ ΠΡΟΣΠΕΡΟΥ,
ΥΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, ΥΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, ΥΙΟΥ ΘΩΜΑ,
ΑΔΕΛΦΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Η. ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ.
ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΤΗΣ ΗΓΕΜΟΝΕΥΣΑΣΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΜΕΧΡΙΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΔΙΧΜΑΛΩΣΙΑΣ
ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΓΕΝΕΑΣ.
ΟΣ ΝΥΜΦΕΥΘΕΙΣ ΕΙΣ ΜΑΡΙΑΝ ΘΥΓΑΤΕΡΑ
ΤΟΥ Κ. ΟΥΪΛΙΑΜΟΥ ΜΠΟΛΛΣ
ΕΚ ΧΑΛΔΑΗΣ ΕΝ ΣΟΦΦΟΛΑΚΗ
ΕΣΧΕ ΠΕΝΤΕ ΥΙΟΥΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΝ, ΙΩΑΝΝΗΝ, ΦΕΡΑΙΝΑΝΔΟΝ, ΜΑΡΙΑΝ, ΔΗΡΟΣΘΕΑΝ.
ΑΠΕΑΝΗΜΗΣΕ Δ' ΕΙΣ ΚΥΡΙΟΝ ΕΝ ΚΑΥΦΩΤΩΝΗ
ΤΗΙ ΚΑ'. ΙΑΝΝΟΥΑΡΙΟΥ 1636.

Τίς ὁ Ἰωάννης οὗτος, υἱὸς Θωμᾶ Παλαιολόγου, οὗ μνημονεύει ἡ ἐπιγραφή; Ὁ Θωμᾶς εἶπεν, ὡς ἔφημεν, μόναν δύο τέκνα, τὸν Ἀνδρέαν καὶ τὸν Μανουήλ.

Ὁ Κ. Vyngan Jago συγγραφεὺς τοῦ ἐν τῷ ὀγδῶδῳ τόμῳ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς τοῦ Λονδίνου Ἑταιρείας καταχωρισθέντος ἀρθροῦ περὶ τοῦ Θεοδώρου τούτου Παλαιολόγου, περιοριζόμενος εἰς τινὰς ἐντοπίους λεπτομερείας, παραλείπει τὴν γενεαλογικὴν ἔρευναν, καὶ δὲν συνορᾷ τὸ ἐναργῶς εἰς τὴν ἐπιτάφιον ἐκείνην γενεαλογικὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχον κενόν. — Εἰκάζει μόνον, ὅτι ὁ Θεόδωρος οὗτος ἦλθεν εἰς Ἀγγλίαν ἐν τῇ συνοδίᾳ μέλουστος τῆς φιλελλήνου καὶ περιωνύμου οἰκογενείας τῶν Agundell, καθὼς διδάσκαλος γλώσσης καὶ γραμματολογίας Ἑλληνικῆς· λέγει δὲ, ὅτι πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν ἀνοιχθέντος τοῦ τάφου, τὸ λείψανον εὗρέθη σχεδὸν ἀρθρατον. Τὸ εὐμέγεθες ἀνάστημα, τὸ ὠσειδὲς πρόσωπον, ἡ γρυπὴ ρίη, ἡ πολιά γενειάς, ἀνεμίμνησκον ἐντελῶς τὴν εἰκόνα Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, τὴν ὑπὸ τοῦ Πιζάνου εἰς Φλωρεντίαν ἐξωγραφισμένην.

Βέβαιον, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον Θωμᾶ τοῦ Δεσπότη, καὶ τὴν παρὰ Μιχαήλ ἀφιξίν Μανουὴλ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, μόνος τῶν βασιλικῶν Παλαιολόγων, ὅστις ἐναπέμεινεν εἰς Εὐρώπην γνήσιος τοῦ θρόνου διάδοχος, εἶναι ὁ Ἀνδρέας ἐκεῖνος, ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Θωμᾶ, ὁ καὶ μεταδοὺς ἐγγράφως τὴν Αὐτοκρατορίαν πρὸς τοὺς Βασιλεῖς Ἰσπανίας καὶ Γαλλίας, καὶ ἀσπασθεὶς τὸν Παπισμὸν.

Βέβαιον προσέτι, ὅτι ὁ Ἀνδρέας οὗτος ἐτεκνοποίησεν, ἂν καὶ ἡ τύχη τῆς διαδοχῆς του ἀγνοεῖται. Τινὲς μάλιστα δισχυρίζονται ὅτι ὁ Ἰάκωβος Β΄. Βασιλεὺς Κύπρου, ἐρασθεὶς μιᾶς τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ἐζήτησεν αὐτὴν εἰς γάμον.

Εἰς τὸ πρόσωπον λοιπὸν τοῦ Ἀνδρέου, ἐν ἐπίτηδες ἢ κατὰ συμβεβηκὸς, ἀγνοοῦμεν, πύεται ἡ γενεαλογικὴ τῶν Παλαιολόγων βεβαιότης. Γινώσκομεν ὁμῶς, ὅτι ἐβδομήκοντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ τούτου διαδόχου, γένος τε Παλαιολόγων ὑπῆρχεν ἐν Πισαύρῳ (Pesaro) Ἰταλίας, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐκεῖσε ἀκόμη σωζόμεναι ἐπιτάφιοι ἐπιγραφαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων φαίνονται πρὸς τοὺς ἄλλοις τὸ Αὐτοκρατορικὸν στέμμα καὶ τὰ Παλαιολογικὰ ἐμβλήματα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ θανὼν ἐν ἔτει 1639 Θεόδωρος ἐκ

Πισαύρου κατήγετο, πιθανώτατον ὅτι ὑπῆρξεν ἀπόγονός τις τῶν ἀπὸ Ῥώμης μεταναστευσάντων τέκνων τοῦ Ἀνδρέου. Ἡ ἐπιτύμβιος αὐτοῦ πλάξ φέρει δικέφαλον ἄετον, οὗ οἱ πόδες ἐπὶ δύο θύρας· τὸ Αὐτοκρατορικὸν στέμμα ἐπὶ τοῦ ὄλου, καὶ μεταξὺ τῶν θυρῶν ἡμισέληνος, δαίγμα δευτεροταξίας.

Οὗτος, λοιπὸν, ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος ἦτον εἰς τῶν γνησίων κληρονόμων τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου.

Τὸ νόμιμον Αὐτοκρατορικὸν γένος ἐξέλιπεν ἐν Ἰταλίᾳ πρὸ πολλοῦ. Ὅσοι ἀντιποιοῦνται δικαιώματα ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ διαδήματος, ἢ δὲν κατάγονται κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἀπὸ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἀλλ' ἐκ προηγουμένων τῆς Αὐτοκρατορίας μελῶν, ὡς λ. χ. οἱ Παλαιολόγοι τοῦ Πεδεμοντιῦ, ἢ κατάγονται ἐκ θηλέων, ὡς οἱ τοῦ Ῥωσσοῦ θρόνου κάτοχοι.

Ἐκ δὲ τῶν πέντε υἱῶν τοῦ ἀνωσιρημένου Θεοδώρου, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Φερδινάνδος δὲν ἄφησαν ἔχθος οὐδέν. Ἡ Μαρία Παλαιολογίς ἀπέθανεν εἰς Λαυδάλφην ἄγχιμος, τὸ 1674, ἢ δὲ ἀδελφή της Δωροθέα συνηρμόσθη εἰς γάμον τὸ 1656, ἀπέθανε δὲ τὸ 1684. Ἐπὶ τοῦ βιβλίου τῆς ταφῆς ἀναγινώσκεται,

«Dorothea Paleologus de stirpe Imperatorum.»

Ὁ ἕτερος ἀδελφὸς Θεόδωρος ἀπέθανεν ἀπλοῦς ναύτης ἐπὶ τοῦ πλοίου *Καρόλου Β'*. ἐν ἔτει 1693, ὡς βεβαιῶσι καὶ ἡ ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ τῆς Ἀγγλίας σωζομένη διαθήκη του, ἣτις φέρει τὴν ἀγγλικὴν ὑπογραφήν *Theodore Paleology*. — Μετὰ τοῦτον παύει πᾶσα μνήμη τῆς οἰκογενείας.

Εἰς τὸ πρόσωπον λοιπὸν ἀπλοῦ τινος καὶ πτωχοῦ ναύτου, ὑποθεδλημένου εἰς τὸν νόμον τῆς ναυτικῆς ραβδοκοπίας, λήγει πιθανῶς μετὰ 1800 περίπου ἐνιαυτοῦ, ἡ διαδοχὴ τῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, καὶ περαίνεται τὸ ἐπὶ 700 καὶ ἐπέκεινα ἔτη διασχίμως πληροῦν τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν, καὶ ἐπὶ δύο ἑκατονταετηρίδας αὐτοκρατορεῦσαν κλεινὴν καὶ ἐλλήνοχαρες τῶν Παλαιολόγων φύλον

.